Djurskydd i kliniken
– hantering av djurskyddsfall i smådjursklinisk verksamhet

När det gäller livsmedelsproducerande djur och storskalig sällskapsdjurhållning utförs rutinmässigt djurskyddskontroll, främst genom länsstyrelsens försorg. Vad gäller enstaka sällskapsdjur i privata hushåll sker däremot ingen uppsökande verksamhet, utan den typen av djurhållning får normalt bara besök av länsstyrelsens djurskyddsinspektörer om en anmälan har inkommit. Kliniskt verksamma veterinärer på en klinik, ett djursjukhus eller vid hembesök kommer ibland i kontakt med djur som av en eller annan anledning är i dåligt skick och inte har blivit väl omhändertagna. Som stöd i detta arbete finns nu riktlinjer (Figur 1.) som kan laddas ner från veterinärförbundets webbplats och materialet kommer även att tillgängliggöras på annat sätt. Projektgruppen har bestått av veterinärer med erfarenhet av djurskyddsfrågor från forskning, myndighetsutövning och obduktionsverksamhet, kliniskt verksamma smådjursveterinärer samt en polis, för att på bästa sätt täcka in alla tänkbara aspekter på hur man som klinikveterinär ska agera när man kommer i kontakt med misstankar om allvarliga djurskyddsproblem hos sina patienter.

FÖRFATTARE:

Charlotte Berg, leg veterinär, professor, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa, Sveriges Lantbruksuniversitet, Box 234, 532 23 Skara

Per Jonsson, leg veterinär, docent, S:t Annegatan 9, 611 33 Nyköping

Björn Dahlén, leg veterinär, f.d. länsveterinär, Stationsvägen 2 364 45 Klavreström

Therese Ottinger, leg veterinär, laboratorieveterinär, doktorand, Avdelningen för Patologi ochViltsjukdomar, Statens veterinärmedicinska anstalt, 751 89 Uppsala

Natalie Sjögren, leg veterinär,, Haninge Djurklinik, Hermanstorpsvägen 4, 136 48 Handen

Sara Carlsson, leg veterinär, AniCura Djursjukhuset Albano, Rinkebyvägen 21B, 182 36 Danderyd

Gunilla Schönberg, polis, inspektör, Polismyndigheten, LPO Södertälje, 141 81 Huddinge

Syftet med riktlinjerna är att ge veterinärer, när de tillhör kategorin djurhälsopersonal, en vägledning i vilka åtgärder som ska vidtas och vad man ska tänka på i de fall veterinären bedömer att en anmälan till länsstyrelsen ska göras på grund av misstänkt djurplågeri, vanvård, misshandel eller andra typer av brott mot djurskyddslagen eller brottsbalken. En sådan vägledning säkerställer att viktiga moment inte glöms bort, som exempelvis kontroll av djurets identitet (märkning) och ägarens identitet, fotografering och övrig viktig dokumentation.

Sveriges Veterinärmedicinska Sällskaps riktlinjer:

Djurskydd i kliniken – Hantering av djurskyddsfall i smådjursklinisk verksamhet

Figur 1. Veterinärmedicinska rådet (VMR) (fd SVS) har tagit fram riktlinjer för hantering av djurskyddsfall i smådjursklinisk verksamhet.

VEM SOM HELST HAR MÖJLIGHET ATT GÖRA EN ANMÄLAN TILL LÄNSSTYRELSEN OM MAN MISSTÄNKER ATT DJUR FAR ILLA, *men för veterinärer och annan legitimerad djurhälsopersonal finns en anmälningsplikt. För den enskilda smådjursveterinären kan dessa fall likväl upplevas som känsliga och kännas svåra att hantera, både ur ett kundrelationsperspektiv och rent praktiskt. Som ett stöd har därför Sveriges Veterinärmedicinska Sällskap genom en arbetsgrupp tagit fram riktlinjer för hantering av djurskyddsfall i smådjursklinisk verksamhet. Dessa presenteras i artikeln nedan.*

Det är för närvarande en del förändringar på gång inom områdena djurskydd och polisiär verksamhet. Dels har arbetet med en ny djurskyddslag sent omsider lett till en lagrådsremiss som troligen följs av ett beslut senare under innevarande år, och dels har beslut redan fattats om förändringar i polisens arbetsuppgifter i relation till djurskyddsfall. De riktlinjer som presenteras i denna artikel är givetvis skrivna efter nu gällande bestämmelser, men eftersom materialet kommer att vara tillgängligt digitalt finns möjlighet till snabba uppdateringar framöver, närhelst så behövs.

VART VÄNDER MAN SIG?

Dokumentet beskriver vart klinikveterinären på en klinik ska vända sig vid misstänkt fall av djurplågeri, vanvård, misshandel eller andra brott mot djurskyddslagen. I materialet finns en checklista på vad klinikveterinären förväntas göra när sådana brott misstänks så att man inte glömmer några viktiga moment, vilket annars kan försvåra vidare hantering av ärendet.

Dokumentet innehåller även en sammanställning och presentation av aktuell lagstiftning inom området (djurskyddslag, brottsbalken, sekretessbestämmelser m m), och går också igenom vilka ytterligare resurser som kan finnas i form av stöd till den enskilde veterinären och övrig personal i besvärliga djurskyddsärenden.

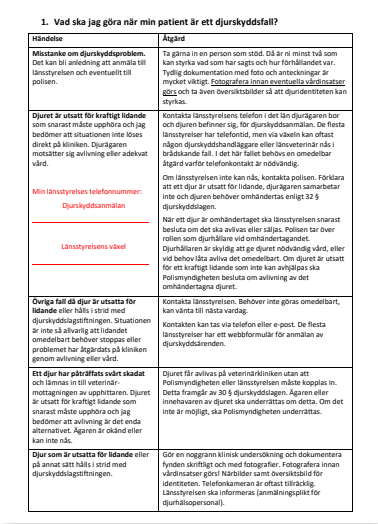

1. Vad ska jag göra när min patient är ett djurskyddsfall?

Händelse	Åtgärd
Misstanke om djurskyddsproblem. Det kan bli anledning att anmäla till länsstyrelsen och eventuellt till polisen.	Ta gärna in en person som stöd. Då är ni minst två som kan styrka vad som har sagts och hur förhållandet var. Tydlig dokumentation med foto och anteckningar är mycket viktigt. Fotografera innan eventuella vårdinsatser görs och ta även översiktsbilder så att djuridentiteten kan styrkas.
Djuret är utsatt för kraftigt lidande som snarast måste upphöra och jag bedömer att situationen inte löses direkt på kliniken. Djurägaren motsätter sig avlivning eller adekvat vård. Min länsstyrelses telefonnummer: Djurskyddsanmälan _____ Länsstyrelsens växel _____	Kontakta länsstyrelsens telefon i det län djurägaren bor och djuren befinner sig, för djurskyddsanmälan. De flesta länsstyrelser har telefontid, men via växeln kan oftast någon djurskyddshandläggare eller länsveterinär nås i brådskande fall. I det här fallet behövs en omedelbar åtgärd varför telefonkontakt är nödvändig. Om länsstyrelsen inte kan nås, kontakta polisen. Förklara att ett djur är utsatt för lidande, djurägaren samarbetar inte och djuren behöver omhändertas enligt 32 § djurskyddslagen. När ett djur är omhändertaget ska länsstyrelsen snarast besluta om det ska avlivas eller säljas. Polisen tar över rollen som djurhållare vid omhändertagandet. Djurhållaren är skyldig att ge djuret nödvändig vård, eller vid behov låta avliva det omedelbart. Om djuret är utsatt för ett kraftigt lidande som inte kan avhjälpas ska Polismyndigheten besluta om avlivning av det omhändertagna djuret.
Övriga fall då djur är utsatta för lidande eller hålls i strid med djurskyddslagstiftningen. Situationen är inte så allvarlig att lidandet omedelbart behöver stoppas eller problemet har åtgärdats på kliniken genom avlivning eller vård.	Kontakta länsstyrelsen. Behöver inte göras omedelbart, kan vänta till nästa vardag. Kontakten kan tas via telefon eller e-post. De flesta länsstyrelser har ett webbformulär för anmälan av djurskyddsärenden.
Ett djur har påträffats svårt skadat och lämnas in till veterinärmottagningen av upphittaren. Djuret är utsatt för kraftigt lidande som snarast måste upphöra och jag bedömer att avlivning är det enda alternativet. Ägaren är okänd eller kan inte nås.	Djuret får avlivas på veterinärkliniken utan att Polismyndigheten eller länsstyrelsen måste kopplas in. Detta framgår av 30 § djurskyddslagen. Ägaren eller innehavaren av djuret ska underrättas om detta. Om det inte är möjligt, ska Polismyndigheten underrättas.
Djur som är utsatta för lidande eller på annat sätt hålls i strid med djurskyddslagstiftningen.	Gör en noggrann klinisk undersökning och dokumentera fynden skriftligt och med fotografier. Fotografera innan vårdinsatser görs! Närbilder samt översiktsbild för identiteten. Telefonkameran är oftast tillräcklig. Länsstyrelsen ska informeras (anmälningsplikt för djurhälsopersonal).

Figur 2. En checklista över vart man lämpligen vänder sig när det gäller olika typer av djurskyddsfall på kliniken.

En checklista för vart man kan vända sig i olika typer av djurskyddsfrågor har tagits fram, och återfinns i (Figur 2) Tanken är att denna lista ska kunna skrivas ut och finnas lätt tillgänglig på kliniken, med aktuella telefonnummer ifyllda i förväg. Att slippa leta upp telefonnummer i en brådskande situation kan vara nog så viktigt. Av checklistan framgår att insatserna kan variera beroende på hur akut ärendet bedöms vara.

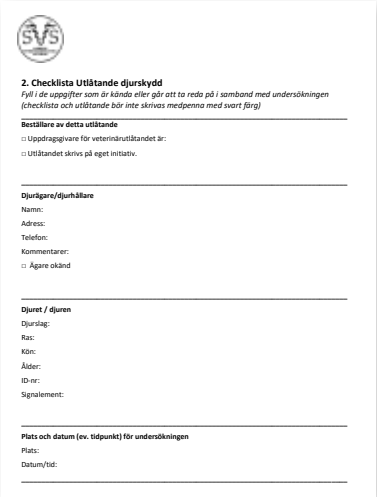

2. Checklista Utlåtande djurskydd

Fyll i de uppgifter som är kända eller går att to reda på i samband med undersökningen (checklista och utlåtande bör inte skrivas medpenna med svart färg)

Beställare av detta utlåtande

□ Uppdragsgivare för veterinärutlåtandet är:

□ Utlåtandet skrivs på eget initiativ.

_____

Djurägare/djurhållare

Namn:

Adress:

Telefon:

Kommentarer:

□ Ägare okänd

_____

Djuret / djuren

Djurslag:

Ras:

Kön:

Ålder:

ID-nr:

Signalement:

_____

Plats och datum (ev. tidpunkt) för undersökningen

Plats:

Datum/tid:

_____

Figur 3. I materialet ingår en checklista för veterinära utlåtanden i djurskyddsfall. Bilden visar första sidan av checklistan.

HUR SKRIVER MAN ETT UTLÅTANDE I ETT DJURSKYDDSFALL?

I de fall där djurskyddsärendet ifråga senare går vidare till domstol vill myndigheterna vanligen ha ett intyg, eller snarare ett utlåtande, av den veterinär som varit i kontakt med djuret. Veterinärförbundet har ju färdiga blanketter för besiktningar, friskintyg och liknande, men det är svårt med fasta blanketter för djurskyddsfall eftersom dessa kan variera oerhört mycket både vad gäller antal inblandade djur och vilken typ av problem det gäller. Materialet omfattar därför en checklista (Figur 3) i istället för en färdig blankett, en checklista som kan användas som mall vid skrivande av

FORTSÄTTER PÅ NÄSTA SIDA ▸

utlåtande i djurskyddsfrågor. Detta för att veterinären lättare ska få med alla aspekter som kan vara av vikt i sammanhanget, från angivande av tid och plats, identitet på närvarande personer och anledningen till att intyget skrivs, till uppgifter från klinisk undersökning, kommentarer om djurets beteende, om iakttagelser av djurets miljö, i de fall där det är tillämpligt.

Vidare lyfts behovet av resonemang och välmotiverade slutsatser kring djurskyddsproblemets varaktighet och eventuella orsakssamband fram. Detsamma gäller behovet av en beskrivning av ifall djuret har lidit och i så fall veterinärens bedömning av hur länge detta lidande har pågått. När ett djurskyddsfall är så pass allvarligt att det går till rättegång vill rätten vanligen veta om djuret har lidit. Brott mot djurskyddslagen kan mycket väl upptäckas innan ett lidande har uppstått och likväl vara straffbart. Djurplågeri däremot är ett brott som i sig bygger på att djuret har utsatts för lidande, oavsett lidandes grad, och hur länge djuret har varit utsatt för detta lidande. Här får veterinären göra en bedömning baserat på kliniska fynd och andra omständigheter, alternativt konstatera att detta inte går att bedöma.

VAD GÖR MAN MED DJURET?

Nästa avsnitt i riktlinjerna tar upp frågan om vad man som veterinär kan göra med djuret ifråga. Här tas till exempel upp inlämnade döda djur där ägaren och/eller inlämnaren är okänd, men där det finns skäl att tro att djuret dött på grund av vanvård eller misshandel, och där polisen bör kontaktas för beslut om obduktion m m. På samma sätt finns listor över vilka åtgärder som är lämpliga om ägaren i föregående fall är känd eller närvarande, eller om ett dött djur lämnas in och det inte alls finns någon misstanke om vanvård eller liknande.

Därtill omfattar materialet information om vad man ska göra när man kommer i kontakt med en levande patient, med eller utan känd ägare, och fattar misstanke om att djuret är vanvårdat eller har blivit misshandlat, där det framgår vem som har rätt att fatta beslut om omedelbart omhändertagande (polisen eller länsstyrelsen), vem som kan besluta om obduktion som en del i en brottsutredning (vanligen polisen, men om polisen inte är inblandad kan även länsstyrelsen gå in och besluta om obduktion). En annan fråga som tas upp är hur man som veterinär kan agera när djurägaren är känd och närvarande, och man misstänker vanvård, och djurägaren inte vill låta avliva djuret eller lämna in det för vård utan vill ta med djuret direkt hem igen. Som veterinär har man ju inte rätt att hålla kvar djuret mot ägarens vilja utan måste kontakta länsstyrelsen, som i sin tur kan besluta om ett omedelbart omhändertagande av djuret (vare sig djuret är kvar på kliniken eller har hunnit gå hem igen). Här är det också viktigt att man som veterinär har koll på vilka kostnader man kan få täckning för, så att man inte räknar med ersättning från staten – till exempel för komplicerade ingrepp eller dyr medicinering - som man sedan inte har rätt till.

RÄTTSMEDICINSK UNDERSÖKNING

När det handlar om allvarliga djurskyddsfall, det vill säga domstolsärenden och liknande, är det avgörande med god och solid dokumentation av djuret och dess eventuella skador, eftersom sådan dokumentation är att betrakta som bevismaterial. För veterinären är det viktigt att ha utredningen i åtanke när djuret undersöks men livräddande åtgärder går naturligtvis först. Fotografering är, om det är möjligt, alltid bra och ger som regel en snabb och enkel dokumentation.

Levande djur kan med fördel filmas för att tydligt illustrera bland annat rörelsemönster eller beteende. Man bör då fotografera/filma skadorna innan någon åtgärd såsom klippning eller sårtvätt utförs. Ytterligare bilder efter åtgärd kan vid behov läggas med för att tydliggöra. I riktlinjerna finns instruktioner för hur fotografering lämpligen görs. Det är till exempel viktigt att inte bara fotografera en specifik skada i närbild, utan samtidigt fotografera hela djuret från båda sidorna, gärna även fram- och bakifrån, och att om möjligt fotografera synlig ID-märkning samtidigt (Figur 4).

FOTO: T. OTTINGER.

Figur 4. Kronisk, obehandlad Dermatitit hos hund. När bilden togs lades en lapp med identitetsuppgifter vid hunden; denna har nu maskerats för publiceringen i veterinärtidningen.

FOTO: T. OTTINGER.

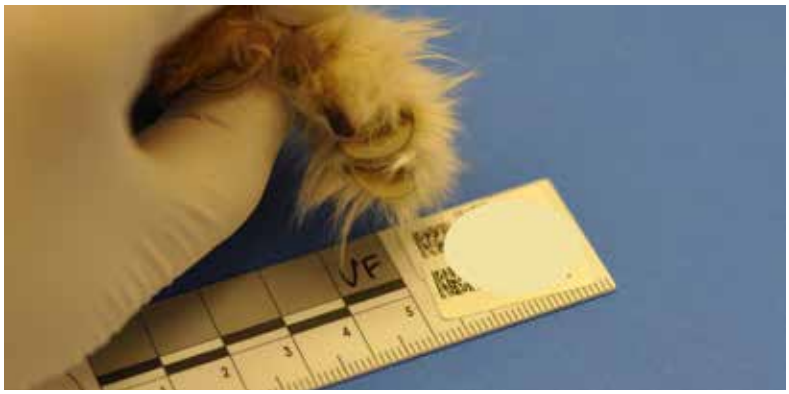

Figur 5. I många fall är det bra att ha med en linjal i bild vid fotografering, för att tydliggöra skadans/problemets omfattning. Detta fall visar förvuxna klor hos en katt.

Orsaken till att man alltid bör fotografera hela djuret, först en översikt och sedan närbilder, är att man vill kunna visa skadornas utbredning och lokalisation. Man kan med fördel ha med en linjal och en lapp med ID på varje bild, om det låter sig göras (Figur 5). Vid misstanke om våld, trauma eller skottskada bör man om möjligt ta en översiktsröntgen i två projektioner.

När det gäller spårsäkring bör man rådgöra med polisen om hur eventuellt bevismaterial ska tas till vara. Bevismaterial utöver djuret kan vara snaror, koppel, främmande föremål, kulor etcetera. I de fall det är aktuellt med provtagning för DNA bör detta göras först. Vanligen är det svabbning av klor och tassar samt provtagning inne i vagina/anus som är aktuellt.

För att underlätta för veterinären ingår i riktlinjerna tomma översiktliga hudskadeprotokoll och skelettskadeprotokoll (skisser) där man lätt kan markera olika skadors lokalisering (Figur 6), (se även veterinaryforensics.com). En tydlig översikt över skadornas utbredning och dokumentation av skötselstatus kan vara nog så viktiga i utredningens senare skede, oavsett om skadorna sitter i huden eller i andra vävnader. Dessa blanketter får fritt kopieras, och kan sedan scannas in i journalsystemet. Blanketterna finns för hund och katt, men kan givetvis användas som underlag för motsvarande skisser gällande andra djurslag.

ATT SKICKA IN DJUR FÖR OBDUKTION

Genom en korrekt hantering av döda djur inför obduktion kan kvaliteten i den kriminaltekniska undersökningen säkerställas. Djur som inkommer döda och som ska skickas för obduktion ska hanteras minimalt och inte åtgärdas på något sätt. I de fall bevismaterial avlägsnas för kriminalteknisk undersökning bör kroppen fotograferas innan avlägsnandet; alternativt ritas de in och redovisas på ett skadeprotokoll. I de fall provtagning för DNA ska göras är det bra om det görs innan kroppen skickas. Om det ska göras av patologen, måste detta tydligt anges i remissen.

Kroppen bör sändas in så snabbt det går, och förvaras kyld fram till den skickas. Undvik att frysa djuret men om transport till obduktion blir fördröjd kan frysning vara aktuell beroende på djurtyp och frågeställning. Rådgör i så fall med patologen om detta. Om kroppen har varit fryst är det viktigt att detta anges i remissen.

Om djuret inkommit levande till kliniken och sedan avlivats måste detta givetvis framgå av remissen. Det är i så fall lämpligt att även skicka med journalkopia och eventuell förekommande dokumentation som beskrivits ovan, så att patologen får information om hur länge djuret vistats på kliniken eller varit omhändertaget, när och på vilket sätt djuret avlivades, och om djuret har ätit/druckit, urinerat/defekerat på kliniken, och så vidare.

Djur som skickas in för obduktion ska naturligtvis alltid åtföljas av en remiss, och när det gäller djurskyddsfall ska polisen eller länsstyrelsen stå som insändare. På medföljande remiss ska således insändare, betalningsansvarig och eventuella åtgärder gjorda på kliniken noteras, samt frågeställningar och önskad undersökning. Även eventuella fotografier eller skadeprotokoll ska bifogas till remissen.

6. HUDSKADEPROTOKOLL KATT

Datum:_____ Klinik:_____
Journalnummer:_____ Veterinär:_____
ID_____ Ras _____ Färg _____ Kön___
Särskilda kännetecken:_____

Markera yttre skadors lokalisation och utbredning samt notera skötselstatus (se nedan).

Skötselstatus.
(1) **God** – pälsen är ren och lättkammad utan tovor. Klorna är utan anmärkning
(2) **Något eftersatt** – pälsen är något nedsmutsad med ett fåtal tovor som är lätta att reda ut. Övrig päls är lättkammad. Klorna behöver klippas.
(3) **Eftersatt** – flertal tovor som fortfarande kan redas ut. Nedklippning krävs inte. Ingen påfallande urin- eller fecal nedsmutning. Klorna är överväxta och kan påverka rörelsemönstret.
(4) **Dålig** – Rikliga tovor där stora delar av pälsen är ihoptovad. Förekomst av främmande material i tovor. Hel- eller delvis nedklippning krävs. Bakdelen är nedsmutsad av urin och feces. Klorna är långa och påverkar röreslemönstret.
(5) **Mycket dålig** – Pälsen är fullständigt ihoptovad och påverkar rörelseförmåga och/eller synförmåga. Fullständig nedklippning krävs. Bakdelen är kraftigt nedsmutsad av urin och feces. Klorna är kraftigt överväxta i cirklar mot trampdynan, eventuellt med penetration av trampdynan. Påtaglig påverkan på rörelseförmågan.

Figur 6. I materialet ingår skisser som kan användas för att illustrera storlek och lokalisering av hudskador, skelettskador och liknande hos hund respektive katt.

FOTO: T. ADOBE STOCK

STÖD OCH HJÄLP VID ANMÄLAN AV DJURSKYDDSFALL

När djurhälsopersonal kommer i kontakt med misstänkta djurskyddsfall ska länsstyrelsen kontaktas enligt djurskyddslagen 28a §. Om djurägaren är hotfull, alkohol- eller drogpåverkad är det bättre att låta dem lämna kliniken/djursjukhuset och därefter göra sin anmälan. Våld och hot är brott och skall anmälas till polisen.

Eftersom det kan ta lång tid innan förhör/vittnesmål kan avges, är det viktigt med ordentlig dokumentation av fallet. Var noga med formuleringarna i journalen. Undvik att använda ordet ”lindrigt”, eftersom det ofta missuppfattas som ”ringa”. Undvik även uttrycket ”utan anmärkning”, eftersom det är relativt ospecifikt. Beskrivningar av djurets tillstånd ska, som alltid, göras på ett professionellt och neutralt sätt.

Djurhälsopersonal kan bli kallade som vittnen vid en eventuell rättegång. Om man får en sådan kallelse måste man infinna sig vid rättegången; detta är inte något man kan avstå ifrån även om man har ont om tid eller finner det obehagligt. Ogiltig frånvaro kan föreläggas med vite, det framgår av kallelsen. Skulle man få förhinder ska man omgående kontakta domstolen som då beslutar om man ändå måste närvara. Vittnesmål kan ibland avläggas via telefon, vilket kan efterfrågas men ej krävas, eller i ett angränsande rum om hotbild finns. Det kan vara ett stöd att inför rättegången kontakta en erfaren kollega som varit med vid förhör och rättegångar.

Som målsägande eller vittne har veterinären rätt att få ersättning för de kostnader man haft för att kunna vara med på rättegången. Efter rättegången kan man begära ersättning i domstolens reception; man kan få ersättning för resor och för förlorad arbetsinkomst upp till ett visst belopp.

På www.brottsoffermyndigheten.se och på www.dom.se finns allmän information om hur en rättegång går till och om vittnesstöd. Vittnesstöd är personer som har till uppgift att hjälpa, informera och stödja vittnen och målsäganden i samband med rättegång. Information om vittnesstöd ska finnas i din kallelse. Man behöver kontakta domstolen eller brottsofferjouren i god tid före förhandlingsdagen om man önskar vittnesstöd, och det går bra att kontakta dem även om man inte gjort en polisanmälan. Mer information finns även på www.brottsofferjouren.se. Sveriges Veterinärförbund kan ge stöd i samband med rättsprocesser samt bidra med erfarenhet och stöd i de fall djurägaren gjort en ”motanmälan” till ansvarsnämnden, vilket händer. Nämnas ska dock att sådana anmälningar ytterst sällan leder till några som helst efterräkningar för veterinären.

VIDARE LÄSNING

I riktlinjerna finns slutligen länkar till olika hemsidor och till artiklar och annan typ av fördjupad läsning för den som är intresserad av frågor kring uppsåtligt våld mot djur, om samband mellan våld mot djur och våld i nära relationer, och andra frågor som man som kliniskt verksam smådjursveterinär tyvärr kan komma i kontakt med emellanåt.

Fler vetenskapliga artiklar finns att läsa på vår hemsida

www.svenskveterinartidning.se